

Statistische Trends

Vruchtbaarheid aan het begin van de 21e eeuw

Saskia te Riele
Suzanne Loozen

December 2017

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Resultaten	4
2.1 Ontwikkeling van het aantal levend geboren kinderen	4
2.2 Uitstel moederschap	5
2.3 Gemiddeld kindertal	7
2.4 Redenen voor uitstel	9
2.5 Opleidingsniveau en vruchtbaarheid	10
2.6 Migratieachtergrond	11
2.7 Vruchtbaarheid in Europa	16
3. Discussie en conclusie	18
Literatuur	18
Technische toelichting	22

Sinds de eeuwwisseling is het aantal geboorten gedaald van ruim 200 duizend tot net boven de 170 duizend in 2016. Vooral de laatste jaren worden er relatief weinig kinderen geboren. In 2016 kregen vrouwen in Nederland gemiddeld 1,66 kinderen, terwijl dat er tot 2010 nog bijna 1,8 per vrouw waren. Dat komt vooral doordat jonge vrouwen het krijgen van kinderen verder uitstellen. De laatste jaren is de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen hun eerste kind krijgen weer toegenomen, na een periode van ongeveer tien jaar waarin deze leeftijd stabiel bleef. Vooral vrouwen met een migratieachtergrond beginnen later aan kinderen.

1. Inleiding

De bevolking van Nederland groeit. In maart 2016 werd het aantal van 17 miljoen inwoners bereikt en inmiddels, in het laatste kwartaal van 2017, zijn er al bijna 200 duizend mensen bijgekomen. Op dit moment komen er vooral inwoners bij door immigratie. De natuurlijke aanwas, die tot voor kort de grootste bijdrage had aan de bevolkingsgroei, is de laatste jaren juist relatief klein (CBS, 3 januari 2017). Hoewel er nog altijd meer kinderen worden geboren dan er mensen overlijden, is het geboorteoverschot nu minder groot. Dit komt onder andere doordat het aantal geboorten al enkele jaren op een relatief laag niveau ligt.

In dit artikel staan de recente ontwikkelingen in het aantal kinderen dat jaarlijks geboren wordt beschreven en wordt nagegaan wat er sinds de eeuwwisseling is veranderd in de keuzes die vrouwen maken rondom het krijgen van kinderen. Deze periode volgt op een tijd waarin er ingrijpende veranderingen hebben plaatsgevonden in de vruchtbaarheid van de Nederlandse bevolking (Fokkema, Valk, de Beer en van Duin, 2008). In de jaren zeventig daalde het aantal geboorten in korte tijd sterk, onder invloed van sociale processen zoals de ontzuiling, individualisering en emancipatie. Vooral de introductie van de pil speelde een belangrijke rol. Hierdoor kregen mensen meer regie over het moment waarop ze kinderen kregen en over het aantal kinderen dat zij kregen. Dit heeft ertoe geleid dat de geboorte van het eerste kind steeds verder werd uitgesteld en dat gezinnen kleiner werden. De Graaf (2008) laat zien dat de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen aan kinderen beginnen nog tot aan het begin van deze eeuw toenam. Een gezin met twee kinderen werd de norm (Beets, 2007) en kinderloosheid kwam vaker voor dan voorheen. Het is de vraag of deze veranderingen zich ook recent nog hebben doorgezet, en of er verschillen zijn tussen groepen vrouwen, zoals hoog- en laagopgeleiden of vrouwen met of zonder migratieachtergrond. De volgende paragraaf geeft eerst een overzicht van hoe het aantal geboorten zich de laatste jaren heeft ontwikkeld en toont daarna de resultaten van de analyse.

2. Resultaten

2.1 Ontwikkeling van het aantal levend geboren kinderen

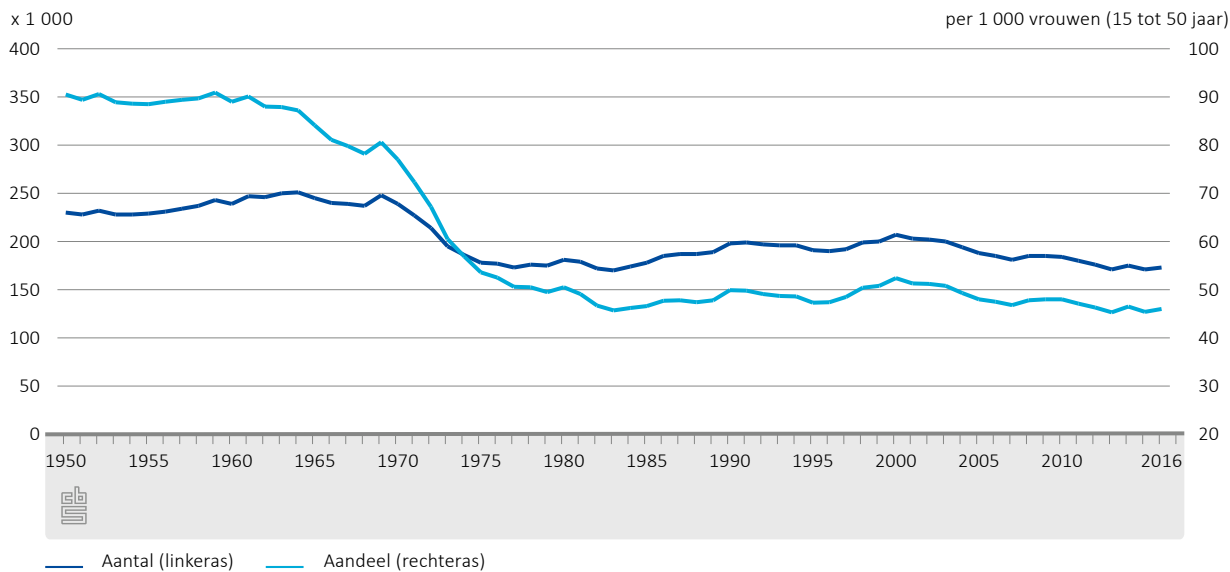
Vanaf de eeuwwisseling is het aantal kinderen dat elk jaar geboren wordt geleidelijk gedaald, met een kleine opleving rond 2008. Tot 2000 was er juist sprake van een toename, na de scherpe daling in de jaren zeventig en het dieptepunt midden jaren tachtig van de vorige eeuw. In 2000 werden nog relatief veel kinderen geboren, 207 duizend, een aantal dat sinds het midden van de jaren zeventig niet meer was gehaald. Inmiddels is het aantal geboorten echter weer terug op het lage niveau van de jaren tachtig. In 2016 werden 172,5 duizend baby's geboren, het jaar ervoor 171 duizend. De verwachting voor 2017 op basis van de eerste drie kwartalen is dat het aantal geboorten opnieuw rond de 170 duizend uit zal komen.

De veranderingen in het aantal geboorten hebben onder andere te maken met het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd. Hun aantal is sinds de eeuwwisseling gedaald. In 2015 waren er 12 procent minder vrouwen van 20 tot 40 jaar, de levensfase waarin vrouwen het vaakst kinderen krijgen, dan toen. Deze daling hangt weer samen met het aantal geboorten in het verleden. Eind jaren zeventig en begin jaren tachtig werden er weinig kinderen geboren (De Graaf, 2011). Deze relatief kleine cohorten waren de afgelopen jaren zelf toe aan kinderen.

Andere oorzaken van fluctuaties in het aantal geboorten zijn uitstel- en inhaalgedrag. Wanneer vrouwen van een bepaalde generatie later moeder worden dan de generaties voor hen, leidt dit tijdelijk tot een kleiner aantal geboorten. Dit was een van de oorzaken van de daling vanaf het midden van de jaren zeventig: de oudere vrouwen hadden hun kinderen wel op jongere leeftijd gehad, maar de generatie na hen kreeg ze toen nog niet. Als gevolg van maatschappelijke processen zoals individualisering en emancipatie stelden jonge vrouwen het krijgen van kinderen in die periode uit. De introductie van de pil maakte dat ook mogelijk. Zij kregen hun kinderen op latere leeftijd echter vaak alsnog. In de jaren negentig leidde dat inhaalgedrag tot een stijging van het aantal geboorten. Jongere generaties stelden toen niet verder uit, terwijl oudere generaties nog aan het inhalen waren (De Graaf, 2008).

Een reden om uit te stellen kan de economische situatie zijn (CBS, 6 februari 2014). In tijden van economische recessie en hoge werkloosheid daalt het aantal kinderen dat wordt geboren doorgaans, met een vertraging van één tot twee jaar (De Beer, 2012). Mensen stellen kinderen krijgen uit, omdat zij het daar een minder gunstige tijd voor vinden. Dat was bijvoorbeeld het geval in de jaren tachtig, toen er erg weinig kinderen geboren werden. In tijden van economische hoogconjunctuur stijgt het aantal geboorten juist. Rond 2000 en in de jaren vóór 2008 was er sprake van een economisch gunstige periode, wat de opleving van het aantal geboorten in die perioden kan verklaren (Van Duin, 2009). Vanaf 2008 was er juist een lange periode waarin het economisch gezien slechter ging, waardoor het aantal geboorten weer daalde (CBS, 15 juli 2013).

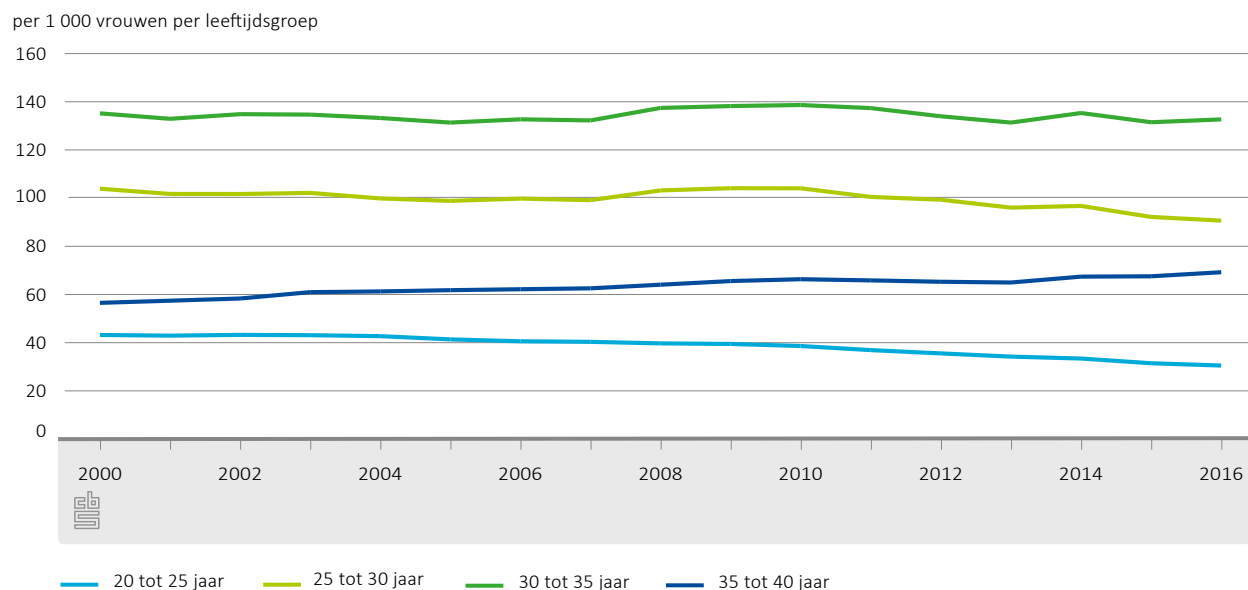
2.1.1 Levend geboren kinderen absoluut en relatief

2.2 Uitstel moederschap

Nederland is alweer een paar jaar uit het economische dal (CBS, 24 maart 2017). Daarnaast is het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd sinds 2015 weer wat toegenomen. Toch is het aantal geboorten nog niet gestegen. Dit lijkt vooral te komen doordat jonge vrouwen het moederschap weer wat verder zijn gaan uitstellen. Onder twintigers worden er naar verhouding steeds minder kinderen geboren (figuur 2.2.1 en 2.2.2). Het aandeel vrouwen dat voor haar dertigste een eerste kind had gekregen, is kleiner geworden. In 2000 had 46,2 procent van de dertigjarigen al een of meer kinderen, terwijl dat in 2015 voor 44,8 procent gold.

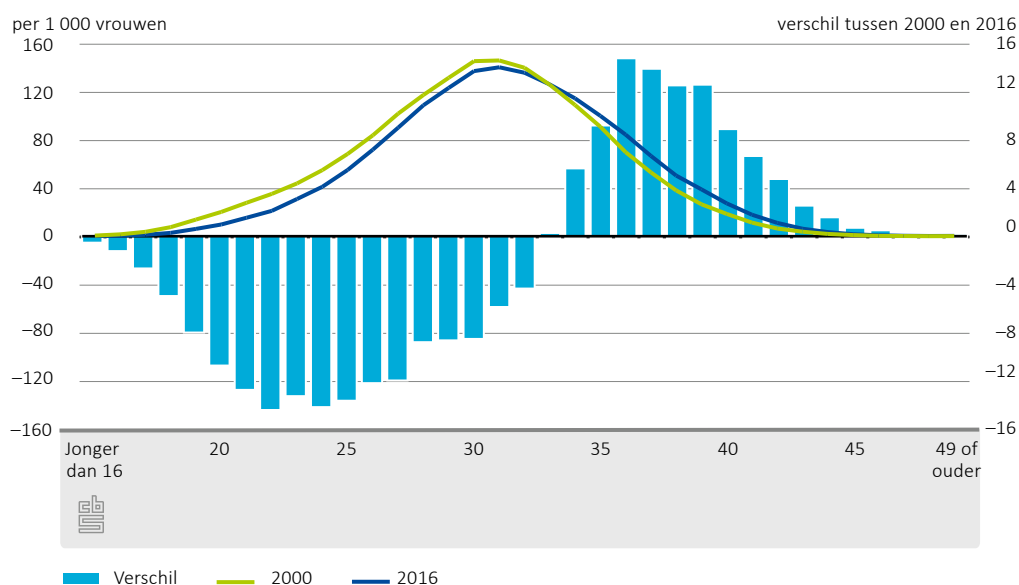
2.2.1 Levend geboren kinderen naar leeftijd van de moeder, 1 januari

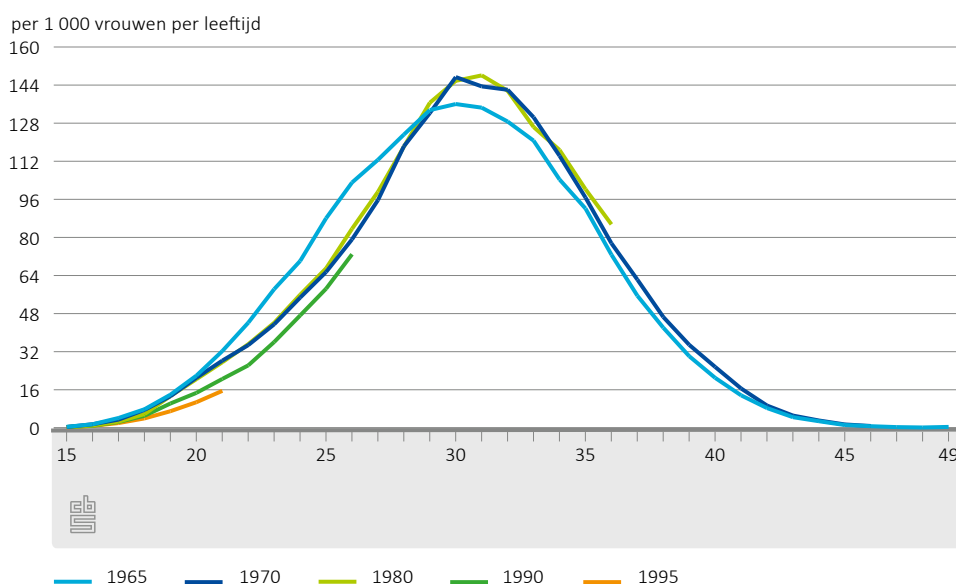
Vooral de jongste generaties beginnen later aan kinderen dan de generaties voor hen. De generaties van 1990 en 1995, bijvoorbeeld, hadden op jonge leeftijd minder kinderen gekregen dan de generatie van 1985 (figuur 2.2.3). Tussen de generatie van 1970, 1975, 1980 en 1985 was er nauwelijks verschil, zij volgden een vergelijkbaar patroon als het gaat om de leeftijd waarop zij kinderen kregen.

Dertigers en veertigers krijgen relatief gezien juist meer kinderen. Bij deze vrouwen gaat het bovendien steeds vaker om een eerste kind. In 2016 was 28 procent van de kinderen met een 35-plusmoeder een eerste kind, in 2000 was dat 26 procent. In de jaren vijftig van de vorige eeuw lag dit percentage op 7 (CBS, 5 oktober 2016).

2.2.2 Levend geboren kinderen naar leeftijd van de moeder, in 2000 en 2016 en het verschil tussen beide jaren

2.2.3 Levend geboren kinderen naar leeftijd en geboortegeneratie van de moeder

De gemiddelde leeftijd bij de geboorte van het eerste kind is de laatste jaren ook weer opgeschoven. Aan het begin van deze eeuw kregen Nederlandse vrouwen met gemiddeld 29,1 jaar voor het eerst een kind. Dat was toen al vrij oud: Europees gezien behoorden zij daarmee tot de oudste moeders (zie ook paragraaf 2.7). Tot 2005 steeg deze leeftijd nog wat verder, tot 29,4 jaar. Daarna bleef dat een tijdlang stabiel. De laatste drie jaar is die leeftijd met ruim een kwartaal opgeschoven, tot 29,7 jaar in 2016. De gemiddelde leeftijd van de moeders van alle kinderen die geboren worden is daardoor ook iets opgeschoven, met 0,1 jaar naar 31,2 in 2016. Vrouwen waren in 2016 gemiddeld bijna 32 jaar bij het tweede kind, ruim 33 bij het derde en 35 jaar bij een vierde of later kind. Daarin is de laatste jaren minder veranderd.

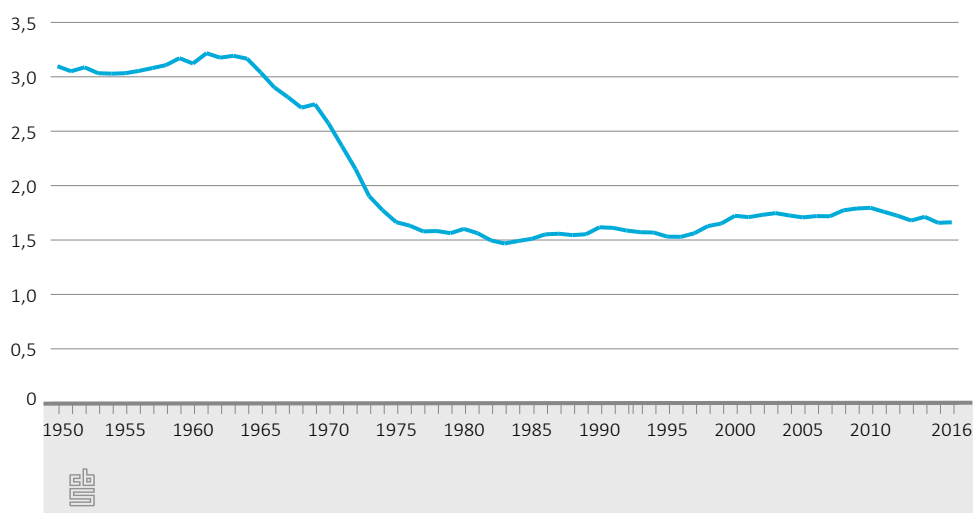
2.3 Gemiddeld kindertal

Ook uit de ontwikkeling van het periodevruchtbaarheidscijfer blijkt dat er de laatste jaren relatief weinig kinderen worden geboren. Dit cijfer, ook bekend als de 'Total Fertility Rate' (TFR), geeft een indicatie van het aantal kinderen dat vrouwen gemiddeld krijgen (zie kader). De TFR is de laatste jaren gedaald. Sinds de eeuwwisseling nam dit cijfer nog toe, tot 1,8 in 2010. Daarna daalde het weer, tot onder de 1,7. In 2015 en 2016 kwam de TFR uit op 1,66. Voor 2017 wordt op basis van de eerste drie kwartalen een TFR van 1,61 verwacht. Dit betekent dat, ook als rekening gehouden wordt met het aantal vrouwen in de afzonderlijke leeftijden, er naar verhouding weinig kinderen worden geboren. Hoewel een daling van bijna 1,8 naar 1,66 niet heel groot lijkt en de TFR in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw nog lager lag, gaat het toch om een groot aantal kinderen. Wanneer vrouwen nu bijvoorbeeld net zoveel kinderen zouden hebben gekregen als in 2008, gegeven de huidige leeftijdsopbouw, zouden er 184 duizend kinderen geboren zijn in 2016 in plaats van de bijna 173 duizend baby's die er daadwerkelijk bijkwamen. Voor de periode 2009-2016 zou dat neerkomen op 41 duizend kinderen extra.

Total Fertility Rate (TFR)

Om de TFR te berekenen, wordt gekeken hoeveel kinderen er op dit moment worden geboren bij moeders van een bepaalde leeftijd. Dat aantal wordt gerelateerd aan het totale aantal vrouwen in die leeftijd. Vrouwen die in 2016 dertig werden, kregen in dat jaar bijvoorbeeld gemiddeld 0,14 kind. Een dergelijk gemiddelde is voor alle leeftijden van 15 tot 50 jaar te berekenen. Deze gemiddelden worden vervolgens bij elkaar opgeteld. Het getal dat daar uit komt, in 2016 was dat 1,66, kan geïnterpreteerd worden als het gemiddeld aantal kinderen dat een Nederlandse vrouw krijgt. Hierbij wordt dan aangenomen dat de in een bepaald jaar waargenomen leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers gedurende haar hele vruchtbare leven zouden gelden.

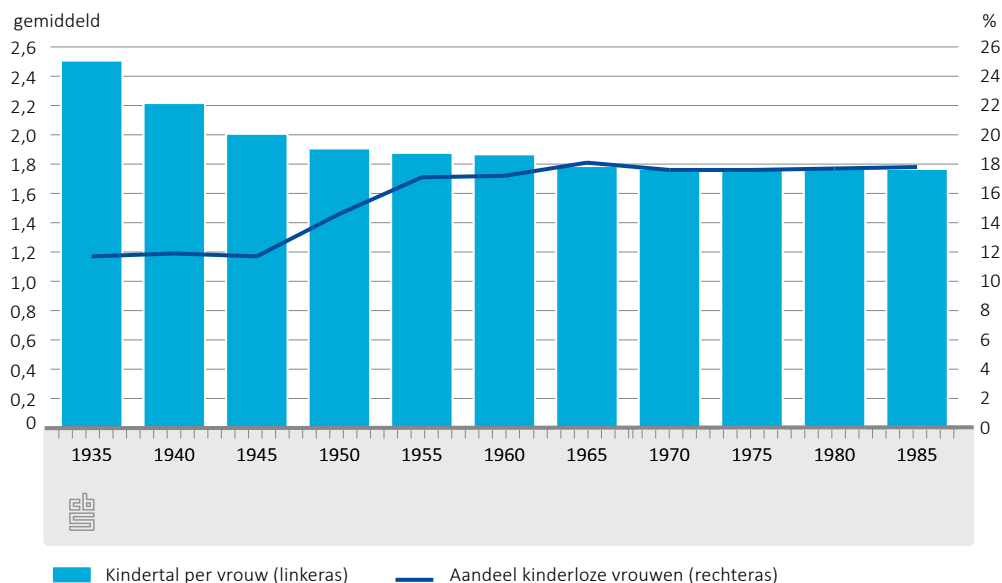
2.3.1 Periodevruchtbaarheid (TFR)

Een wat lagere TFR betekent niet dat de vrouwen die nu in de vruchtbare leeftijd zijn uiteindelijk gemiddeld minder kinderen zullen krijgen dan de generaties voor hen. De TFR is gevoelig voor uitstel- en inhaalgedrag. Wanneer vrouwen nu wachten met kinderen krijgen, wordt in de TFR niet verdisconteerd dat zij die kinderen mogelijk later alsnog krijgen. De TFR komt dan tijdelijk lager uit. De scherpe daling rond 1970 kwam deels door een echte daling in het gemiddeld aantal kinderen dat vrouwen kregen, maar ook doordat vrouwen de geboorte van het eerste kind gingen uitstellen (Fokkema et al., 2008). Zij kregen die kinderen op latere leeftijd alsnog, en kwamen uit op gemiddeld ruim 1,8 kinderen in plaats van de 1,6 waar de TFR toen vanuit ging.

De tijd zal leren of bij de jongste generaties van uitstel uiteindelijk alsnog afstel komt en of het lage aantal geboorten misschien toch te maken heeft met structureel andere keuzes die zij maken in het aantal kinderen dat zij krijgen. Bij de generaties voor hen heeft uitstel niet geleid tot duidelijk meer afstel. Vrouwen geboren in 1970 begonnen bijvoorbeeld gemiddeld ruim een half jaar later aan kinderen dan vrouwen uit 1965, maar komen uiteindelijk uit op gemiddeld 1,76 kinderen per vrouw tegenover de 1,78 kinderen die vrouwen uit 1965 gemiddeld kregen. Ook het aandeel vrouwen dat kinderloos blijft, is bij de generatie van 1970 niet verder gestegen en ligt voor beide generaties op ongeveer 18 procent (grafiek 2.2.2). Jongeren van nu hebben bovendien nog altijd een voorkeur voor een gezin met twee kinderen; in 2013 dacht iets meer dan de helft van de vrouwen van 18 tot 27 jaar daar op uit te komen (Kooiman en Stoeldraijer, 2015). Dat beeld is al vanaf begin jaren negentig niet meer gewijzigd (Beets en de Graaf, 2015). Al enkele generaties krijgt het grootste deel van de moeders twee kinderen (CBS, 12 mei 2017). Vooral nog wordt er daarom vanuit gegaan dat jonge vrouwen de achterstand weer inlopen en dat zij uiteindelijk op gemiddeld ongeveer 1,75 kinderen uit zullen komen (Stoeldraijer, Van Duin en Huisman, 2016).

2.3.2 Vruchtbaarheid en kinderloosheid per geboortegeneratie van vrouwen, waarneming aangevuld met prognose

2.4 Redenen voor uitstel

Het verdere uitstel van het moederschap onder jonge vrouwen heeft verschillende mogelijke oorzaken. Als eerste is er het nog altijd stijgende opleidingsniveau van jonge vrouwen. Het aandeel twintigers dat nog bezig was met een opleiding was in het schooljaar 2016/'17 bijvoorbeeld groter dan in het schooljaar 2006/'07, waarbij de toename voor vrouwen sterker was dan die voor mannen (StatLine, 4 september 2017). Studenten combineren het volgen van onderwijs doorgaans niet met het moederschap (Beets, 2007). Een deel van de vrouwen die relatief laat hun kinderen hebben gekregen, geeft zelf ook aan dat dit te maken had met het afronden van een opleiding. Maar ook na hun opleiding willen vrouwen vaak eerst nog werkervaring opdoen en aan een carrière werken, voordat ze aan kinderen beginnen (Van Huis, 2009).

Daarnaast is er een trend onder jongvolwassenen naar minder vastigheid, ook in partnerrelaties. Bij twintigers van nu laat de (samenwoning)relatie langer op zich wachten dan rond de eeuwwisseling (CBS, 5 maart 2015a). Het aandeel alleenstaanden onder jongvolwassenen is toegenomen. In een verder individualiserende samenleving ligt het in de lijn der verwachting dat mensen minder snel een relatie aangaan als ze daar geen voordelen van zien en dat zij makkelijker uit elkaar gaan als de relatie of de partner niet aan hun verwachtingen voldoet (Latten en Mulder, 2013). Het vinden van een geschikte partner kost daardoor meer tijd. Aangezien de meeste kinderen nog altijd geboren worden bij ouders die, gehuwd of ongehuwd, samenwonen (CBS, 23 mei 2016; Loozen, Pool en Harmsen, 2014), kan een langere zoektocht naar een geschikte partner een reden zijn dat kinderen krijgen verder wordt uitgesteld.

Bovendien neemt de flexibilisering op de arbeidsmarkt nog altijd toe (CBS en TNO, 12 juni 2017). Veel vaker dan voorheen hebben mensen een flexibel contract: 47 procent van alle werknemers in 2016, tegenover 30 procent in 2006. Twintigers in 2013 hadden gemiddeld drie jaar later een vaste baan dan twintigers in 2003 (CBS 2015b). Uit onderzoek komt naar voren dat vrouwen met een flexibel contract een kleinere kans hebben om de stap naar het

moederschap te maken, vooral als zij hoogopgeleid zijn (Chkalova en van Gaalen, 2017). De (financiële) onzekerheid die een flexibel contract met zich meebrengt, vormt mogelijk een drempel om aan kinderen te beginnen. Aan de andere kant is het mogelijk dat juist jongeren die niet vast willen zitten aan een relatie, gezin en een baan vaker voor een flexibele arbeidsrelatie kiezen.

Tot slot speelt de situatie op de woningmarkt mogelijk een rol. Vanaf 2008 daalden de huizenprijzen en werden er minder woningen verkocht (CBS, 20 januari 2012). Inmiddels is de woningmarkt weer aangetrokken, maar is het aanbod laag en stijgen de prijzen snel (CBS, 21 april 2017). De laatste jaren zijn de eisen voor hypotheekverstrekking bovendien strenger geworden, en liggen de huren in de particuliere sector doorgaans, zeker voor starters, relatief hoog (CBS, 9 maart 2017; NVM, 13 september 2017). Dit kan de stap naar een kindvriendelijke woning bemoeilijken en uitstel van het ouderschap tot gevolg hebben. Stellen lijken namelijk doorgaans eerst te verhuizen voor ze aan kinderen beginnen (Ekamper en Van Huis, 2005). Voor een deel van de jongvolwassenen blijkt het uitblijven van een geschikte woning inderdaad een punt van aandacht. Van degenen die nog geen kinderen hebben, maar daar wel aan toe zijn, heeft 12 procent geen geschikte woning en denkt die ook niet binnen drie jaar te krijgen (Kooiman en Stoeldraijer, 2015).

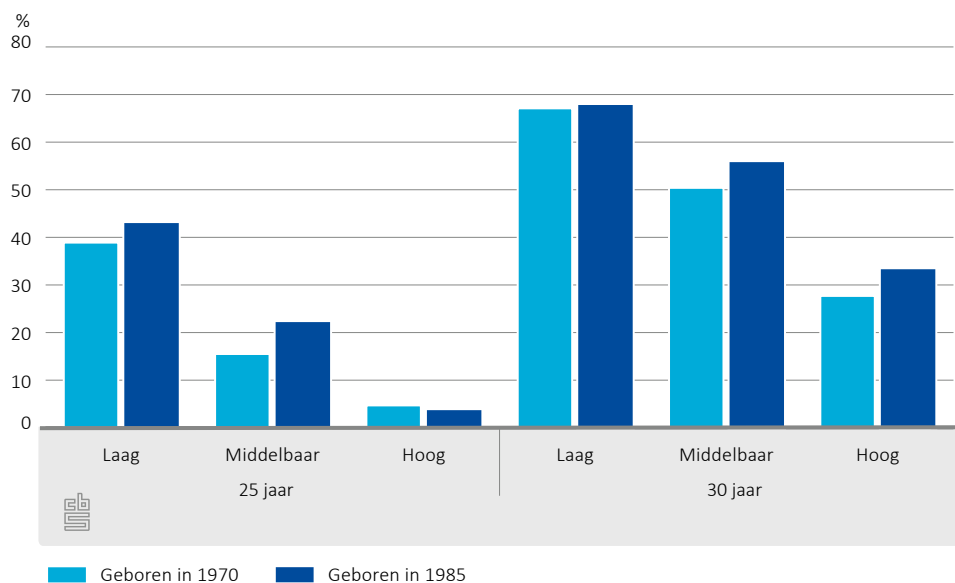
2.5 Opleidingsniveau en vruchtbaarheid

Vanaf de jaren zeventig werd het moederschap steeds meer uitgesteld. Dat was aanvankelijk vooral het geval bij hoogopgeleide vrouwen (Beets, Dourleijn, Liefbroer en Henkens, 2001). Bij hen steeg de gemiddelde leeftijd bij de geboorte van het eerste kind ook het meest: hoogopgeleide vrouwen geboren tussen 1960 en 1965 kregen gemiddeld 3,5 jaar later hun eerste kind dan hoogopgeleide vrouwen geboren tussen 1945 en 1950. Onder laagopgeleiden nam dit toe met 1,7 jaar (Wobma en Van Huis, 2012).

Nog steeds worden hoogopgeleide vrouwen later moeder dan vrouwen die lager opgeleid zijn. In 2015 waren laagopgeleide vrouwen gemiddeld 28 jaar oud toen ze voor het eerst moeder werden en hoogopgeleide vrouwen iets meer dan 31 jaar. Zowel in het cohort van 1970 als dat van 1985 waren minder vrouwen met hbo of wo op 30-jarige leeftijd moeder dan vrouwen met een lager onderwijsniveau. In het cohort van 1985 had bijvoorbeeld een derde van de hoogopgeleide vrouwen een of meer kinderen met 30 jaar, bij laagopgeleide vrouwen was dat aandeel twee keer zo groot (figuur 2.5.1).

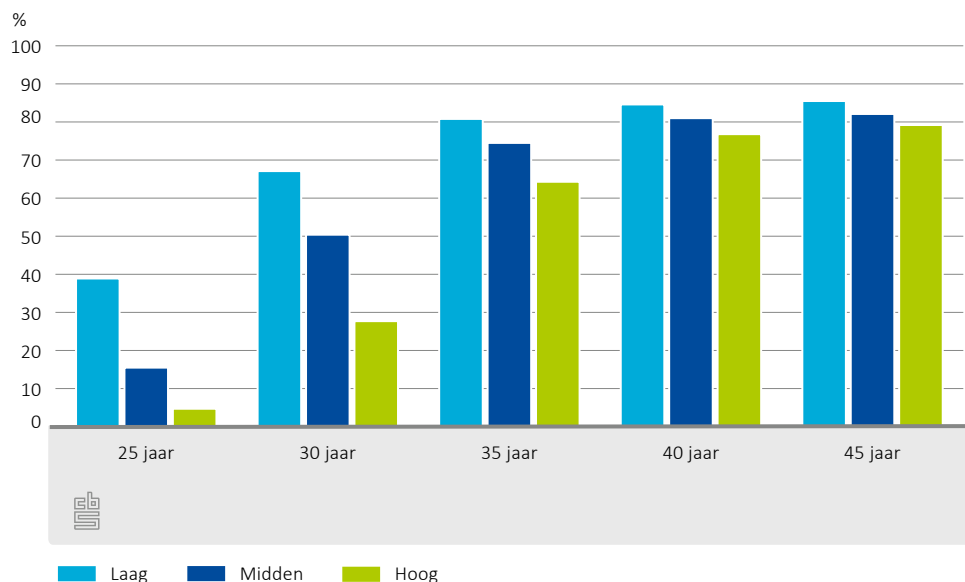
In jongere cohorten worden hoogopgeleide vrouwen weer wat jonger moeder dan in oudere cohorten (Van Gaalen, 2014). Van de hoogopgeleide vrouwen uit 1970 had 28 procent met dertig jaar een kind, ruim 5 procentpunten minder dan hoogopgeleide vrouwen uit 1985. Maar ook middelbaar en laagopgeleide vrouwen begonnen wat jonger aan kinderen. Deze verschuivingen kunnen te maken hebben met een veranderde samenstelling van de groepen laag-, middelbaar- en hoogopgeleiden. Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw is de onderwijsdeelname van jongeren sterk gestegen. Ook vrouwen zijn steeds vaker hoogopgeleid, waardoor deze groep groter en ook heterogener is geworden. Mogelijk zijn er daardoor in de generatie van 1985 meer hoogopgeleide vrouwen die bijvoorbeeld traditionelere normen en waarden hebben of het minder van belang vinden om eerst aan een carrière te beginnen dan in de generatie van 1970. Of hoogopgeleide vrouwen ook jonger aan kinderen beginnen onder de jongste generaties, die weer verder uitstellen dan de generatie van 1985, is nog niet onderzocht.

2.5.1 Aandeel dat moeder was met 25 en met 30 jaar voor vrouwen geboren in 1970 en 1985, naar opleidingsniveau

Hoogopgeleide vrouwen uit 1970 hebben de achterstand op lager opgeleide vrouwen overigens niet meer helemaal ingehaald: een groter deel blijft kinderloos (figuur 2.5.2). Ook bij de generaties van 1985 lijken hoogopgeleide vrouwen op een groter aandeel kinderlozen af te stevenen (CBS, 30 maart 2017). Hoewel zij weer iets jonger aan kinderen begonnen, lopen zij nog altijd achter op lager opgeleide vrouwen.

2.5.2 Aandeel vrouwen geboren in 1970, dat moeder is, naar leeftijd en opleidingsniveau

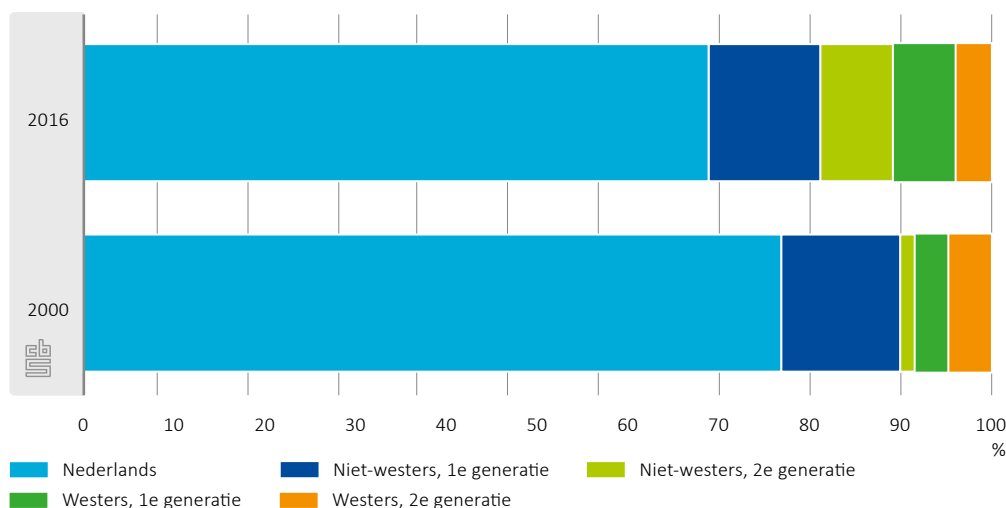

2.6 Migratieachtergrond

Nederland telt steeds meer vrouwen met een migratieachtergrond. De afgelopen tien jaar is de immigratie elk jaar toegenomen. Recent zijn veel asielzoekers naar Nederland gekomen (CBS, 27 januari 2017). Polen en Syriërs vormen de laatste jaren de grootste groepen immigranten. Daarnaast is de groep vrouwen van de tweede generatie groter geworden, met

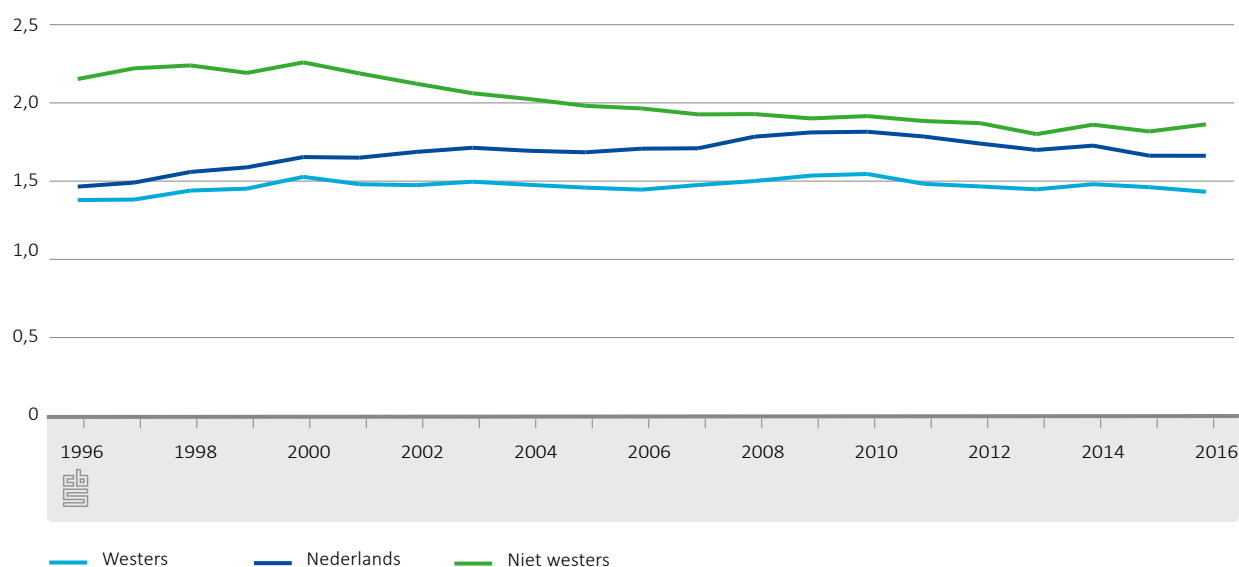
name die van niet-westerse komaf (CBS, november 2016). In 2016 had 27 procent van de vrouwen van 15 tot 50 jaar een andere achtergrond dan de Nederlandse, in 2000 was dat nog 20 procent. Het aandeel niet-westerse vrouwen is toegenomen van 10 naar 16 procent; dat van westerse vrouwen van 9 naar 11 procent.

2.6.1 Levend geboren kinderen naar migratieachtergrond en generatie van de moeder

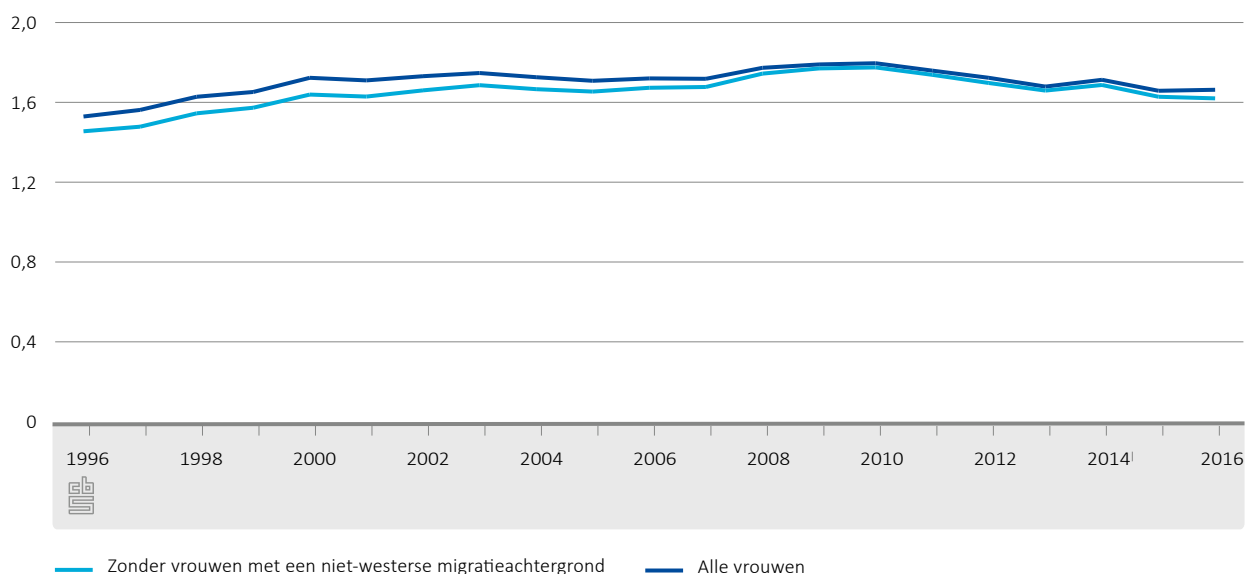
Het aandeel kinderen dat een moeder heeft met een niet-Nederlandse achtergrond is in die periode dan ook toegenomen, van 23 procent rond de eeuwwisseling tot 31 procent in 2016. Inmiddels heeft een vijfde van de baby's een niet-westerse moeder en zij was in 2016 vaker van de tweede generatie dan in 2000. Bij kinderen met een westerse moeder is de moeder juist vaker dan in 2000 van de eerste generatie. Dat laatste hangt samen met de toegenomen immigratie uit Oost-Europese landen.

2.6.2 Periodevruchtbaarheid (TFR) naar migratieachtergrond

Ten opzichte van het aantal vrouwen in de bevolking met een migratieachtergrond is het aantal geboren kinderen echter juist gedaald. Dat geldt vooral voor vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond. Het gemiddeld kindertal, de TFR, is eveneens gedaald onder niet-westerse vrouwen. Het verschil tussen hen en vrouwen met een Nederlandse achtergrond is in de loop van de jaren dan ook kleiner geworden. Bij vrouwen met een westerse achtergrond veranderde er nauwelijks iets, zij krijgen doorgaans wat minder kinderen dan andere vrouwen.

2.6.3 Periodevruchtbaarheid (TFR) berekend voor alle vrouwen en voor alleen vrouwen met een Nederlandse of westerse migratieachtergrond.

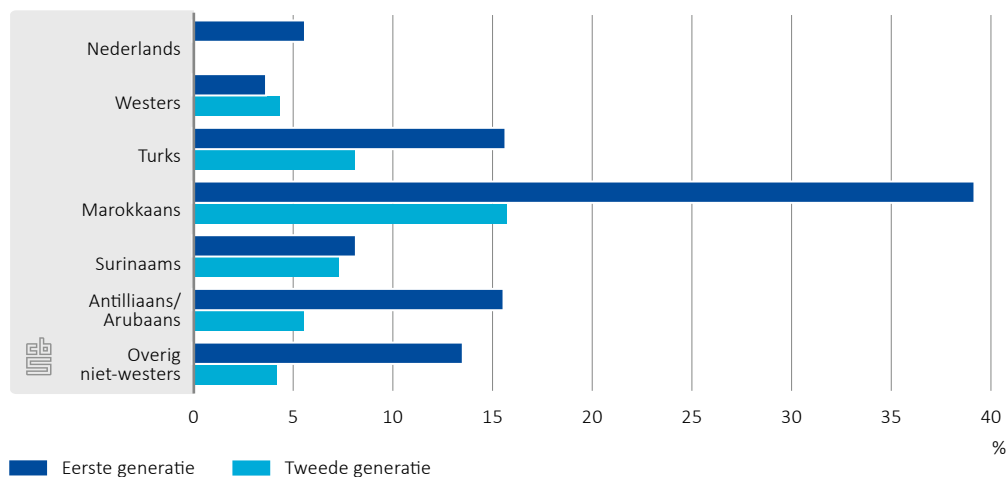

Het grotere aandeel vrouwen met een migratieachtergrond in de bevolking compenseert echter maar ten dele het lagere geboortecijfer van Nederlandse en westerse vrouwen. De bijdrage van niet-westerse vrouwen aan het vruchtbaarheidscijfer is namelijk beperkt. De TFR voor vrouwen met een Nederlandse of een westerse achtergrond kwam in 2016 uit op 1,62; die met alle vrouwen op 1,66. Vrouwen met een niet-westerse achtergrond verhogen de TFR dus met 0,04. Tussen 2009 en 2014 ging het om een nog kleinere verhoging, met 0,02.

Aan het begin van deze eeuw was de verwachting dat het stijgende aantal vrouwen met een migratieachtergrond zou leiden tot een groter aantal geboorten nu. De TFR van vrouwen met een niet-westerse achtergrond was toen hoger en het verschil met Nederlandse vrouwen was groter dan nu. Vooral vrouwen met een Marokkaanse en Turkse achtergrond kregen aan het begin van de eeuw naar verhouding veel kinderen. Deze verwachting is echter niet uitgekomen (Stoeldraijer en Garssen, 2011). Het vruchtbaarheidsgedrag van niet-westerse vrouwen is sinds de eeuwwisseling steeds meer geconvergeerd naar dat van vrouwen van Nederlandse komaf. Jongere generaties die niet in Nederland geboren zijn, kregen minder kinderen dan oudere generaties immigranten (Garssen en Nicolaas, 2006). Ook de tweede generatie kreeg minder kinderen dan de eerste; hun vruchtbaarheidsgedrag lijkt meer op dat van Nederlandse vrouwen (Van Huis, 2013). De TFR is in 2016 bijvoorbeeld 2,1 voor niet-westerse vrouwen van de eerste generatie en 1,7 voor vrouwen van de tweede generatie. Grote gezinnen, met vier of meer kinderen, komen minder vaak voor bij de tweede generatie dan bij de eerste generatie (CBS, 12 mei 2017). Van de nu 40- tot 45-jarige Marokkaanse moeders van de eerste generatie heeft 40 procent vier of meer kinderen, van de tweede

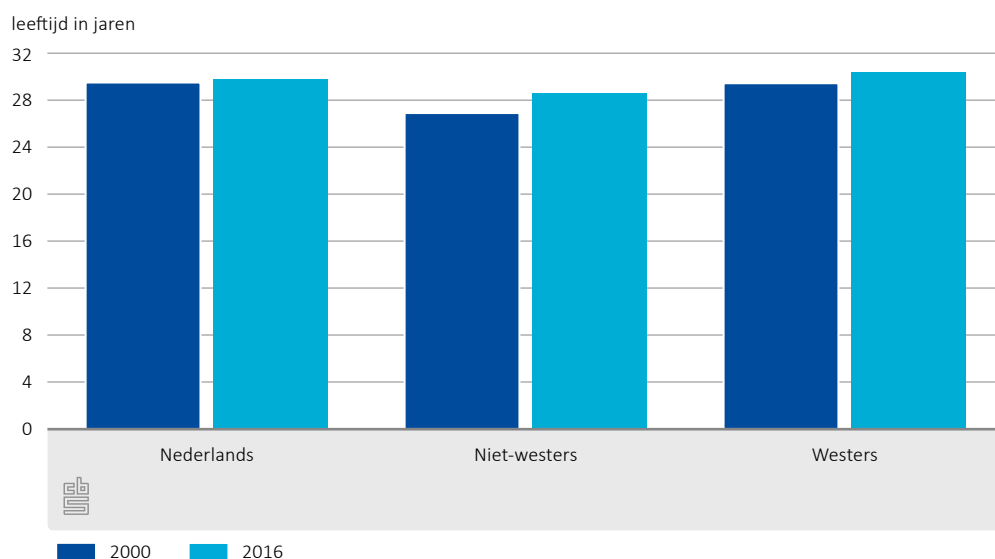
generatie 15 procent. Bij Turkse vrouwen gaat het om respectievelijk 15 en 8 procent. Juist het aantal vrouwen van de tweede generatie is sterk gegroeid.

2.6.4 Aandeel moeders van 40 tot 45 jaar dat vier of meer kinderen heeft, naar migratieachtergrond en generatie, januari 2017

Daarnaast hebben niet-westerse vrouwen het moederschap steeds verder uitgesteld. In 2000 was er nog een groot verschil in de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen met een migratieachtergrond en vrouwen met een Nederlandse achtergrond hun eerste kind kregen. Toen waren vrouwen van Nederlandse komaf gemiddeld 29,5 jaar oud, westerse vrouwen 29,4 en niet-westerse vrouwen 26,9 jaar. In 2016 gaat het om een veel kleiner verschil, en waren vrouwen met een Nederlandse achtergrond gemiddeld 29,8 jaar oud, vrouwen met een westerse achtergrond 30,4 jaar en vrouwen met een niet-westerse achtergrond 28,6 jaar.

2.6.5 Gemiddelde leeftijd van de moeder bij geboorte van het eerste kind naar migratieachtergrond

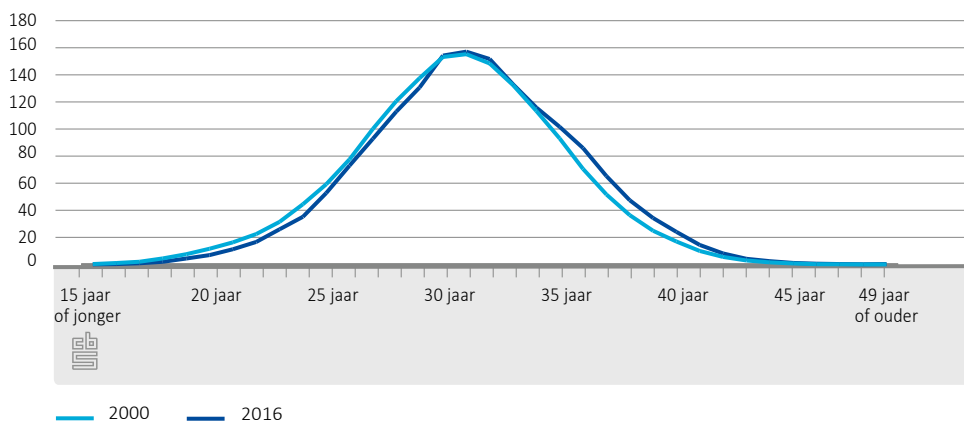

In 2016 kregen vrouwen met een niet-westerse achtergrond van onder de dertig dan ook beduidend minder vaak een kind dan vijftien jaar geleden. Het aantal pasgeboren kinderen nam naar verhouding wat toe bij vrouwen van 30 jaar of ouder (figuur 2.6.6c). Dit is mogelijk inhaalgedrag van vrouwen die de komst van kinderen eerder hadden uitgesteld.

2.6.6 Levend geboren kinderen naar leeftijd van de moeder, per migratieachtergrond

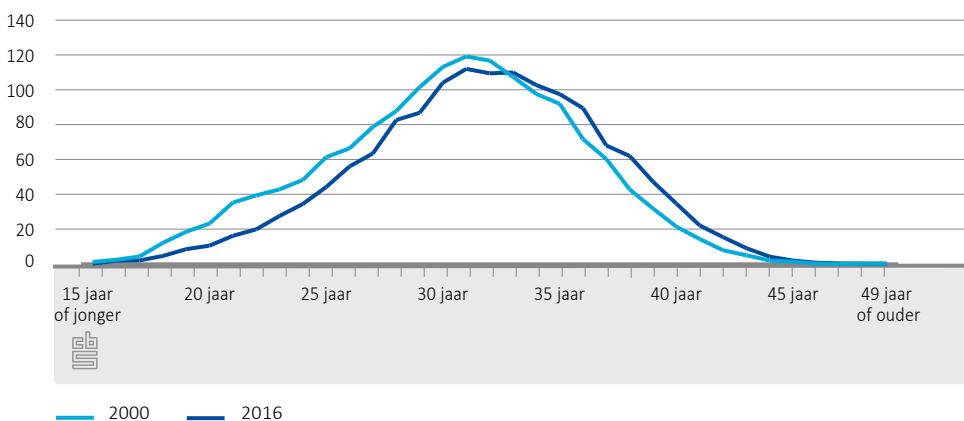
a. Nederlandse achtergrond

per 1 000 vrouwen per leeftijd

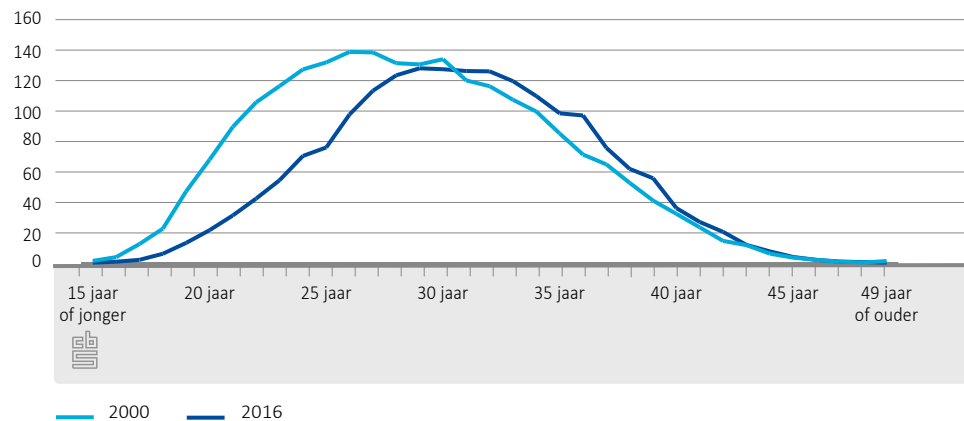
b. Westerse achtergrond

per 1 000 vrouwen per leeftijd

c. Niet-westerse achtergrond

per 1 000 vrouwen per leeftijd

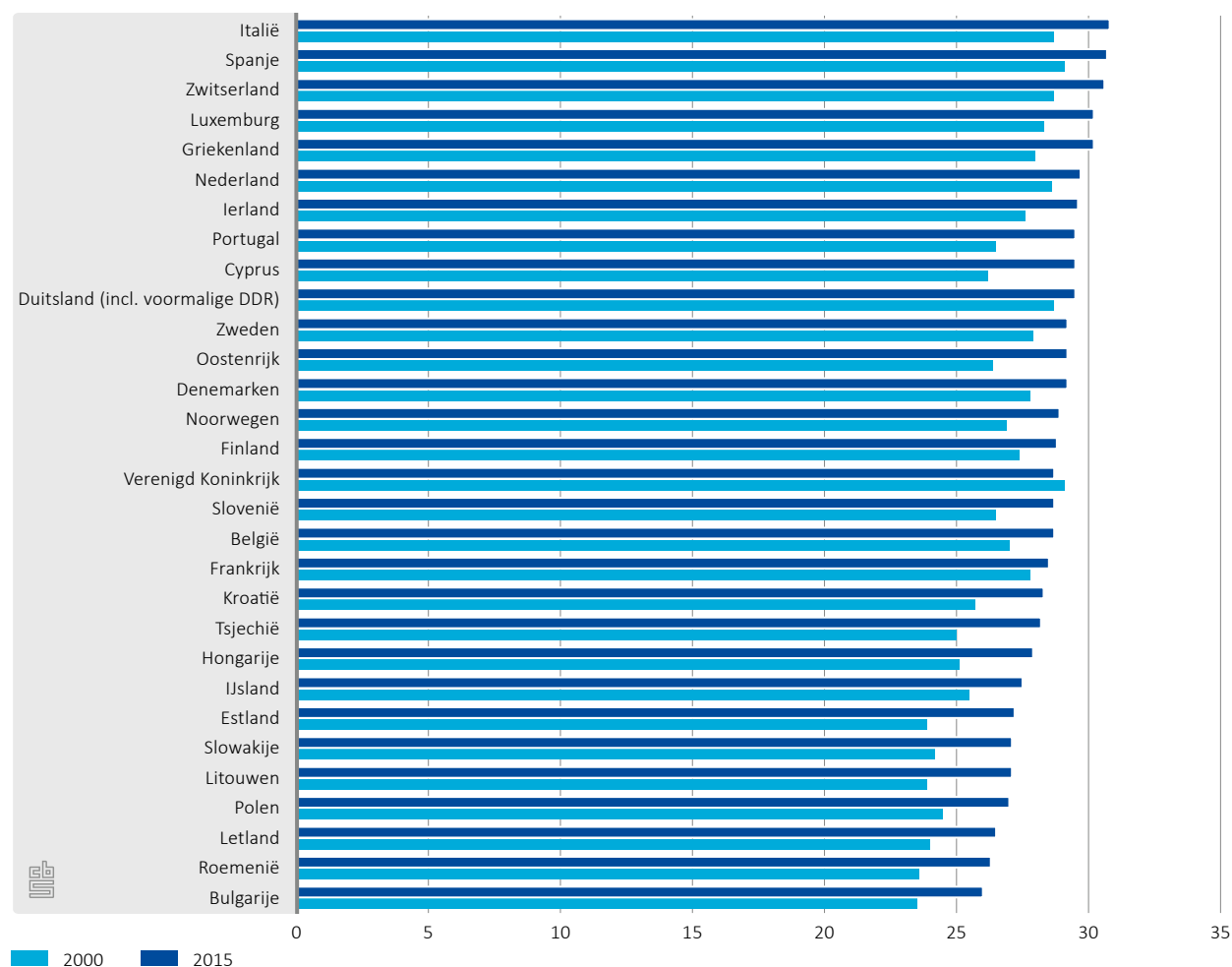

Dat het vruchtbaarheidsgedrag van vrouwen met een niet-westerse achtergrond steeds meer is gaan lijken op dat van vrouwen van Nederlandse komaf, wordt vaak geïnterpreteerd als een teken van een verdergaande integratie. In de landen van herkomst dalen de gemiddelde kindertallen echter soms ook. Dit is bijvoorbeeld het geval in Marokko en Turkije (United Nations, 2017). Daarnaast speelt dat het moment van kinderen krijgen, met name bij de eerste generatie, ook samenhangt met het moment van migratie. Daardoor kan de TFR in tijden dat er veel nieuwe mensen bijkomen tijdelijk hoger zijn, maar daalt deze daarna ook weer geleidelijk (Sobotka, 2008; Alders, 2001). De komst van de grote groep Syrische asielzoekers van de afgelopen jaren kan bijvoorbeeld een reden zijn dat de TFR van niet-westerse vrouwen in 2016 weer wat is gestegen (figuur 2.6.2).

2.7 Vruchtbaarheid in Europa

Niet alleen in Nederland, maar ook in andere Europese landen daalde de vruchtbaarheid sterk. In de vorige eeuw behoorde Nederland, samen met de Scandinavische en andere westerse landen, tot de voorlopers in het proces waarbij vrouwen later aan kinderen beginnen en er kleinere gezinnen ontstaan. Aan het begin van deze eeuw behoorden

2.7.1 Gemiddelde leeftijd bij eerste kind, Europa¹⁾

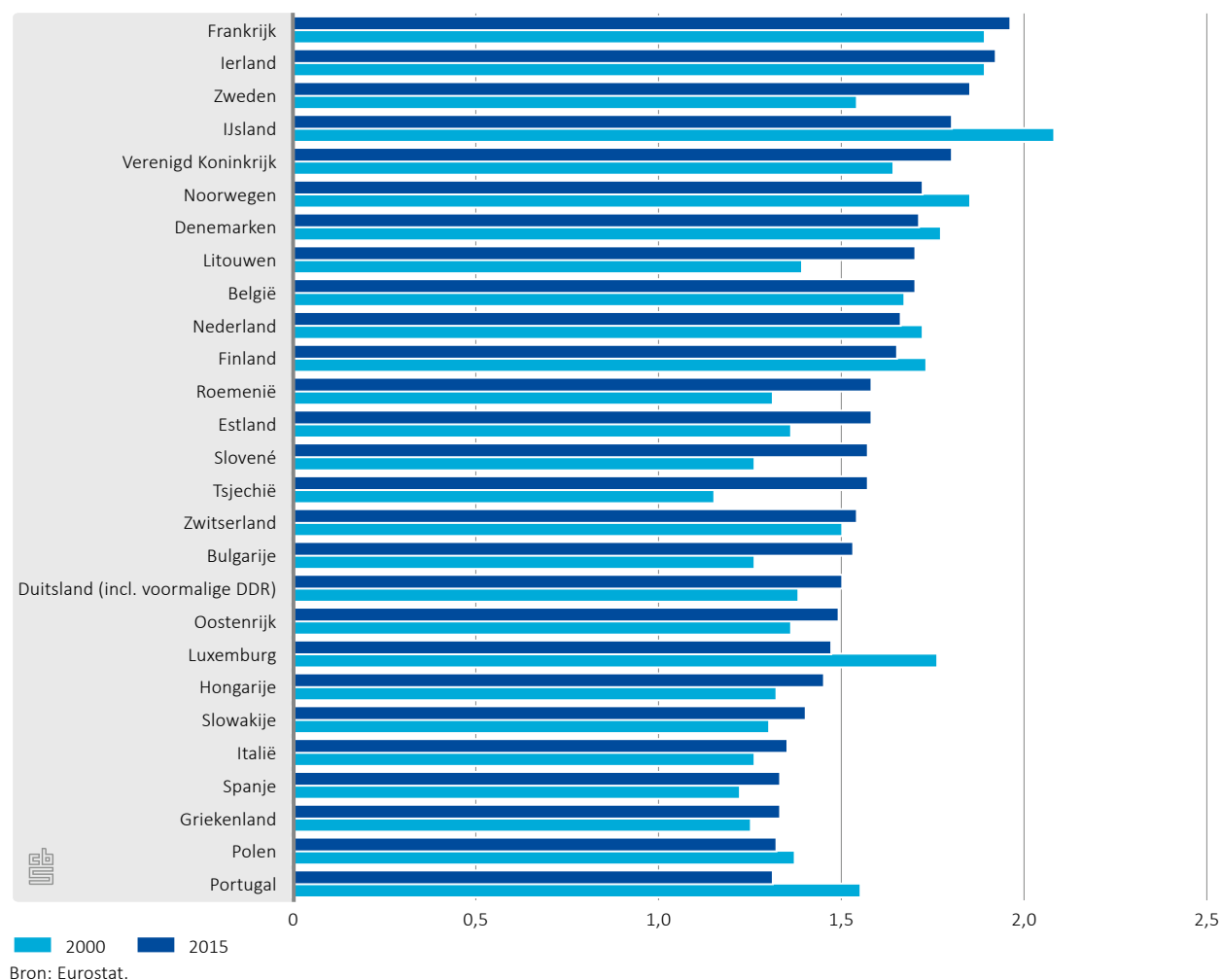

¹⁾ Italië 2000 = 1997; Kroatië 2000 = 2001; Duitsland 2000 = 2009.

Nederlandse vrouwen tot de oudste in Europa bij de geboorte van hun eerste kind. Alleen Britse, Duitse, Italiaanse, Spaans en Zwitserse vrouwen waren gemiddeld genomen nog ouder. Ook nu nog behoren Nederlandse vrouwen tot de oudsten in Europa bij de geboorte van hun eerste kind, maar de verschillen tussen landen zijn kleiner geworden. Met uitzondering van een aantal Oost-Europese landen, waren in 2015 vrouwen gemiddeld 28 jaar of ouder bij de geboorte van hun eerste kind. De leeftijden zijn het laagst in Oost-Europese landen, maar ook daar zijn vrouwen in 2015 gemiddeld 2 à 3 jaar ouder dan in 2000.

In Nederland was de TFR rond de eeuwwisseling al hersteld; de grootste effecten van het uitstellen van de geboorte van kinderen waren voorbij (zie ook paragraaf 2.3). In andere landen was dit proces rond de eeuwwisseling nog aan de gang, wat leidde tot erg lage TFR's van rond de 1,3 of zelfs nog lager in sommige Europese landen. Nederlande behoorde toen tot de landen met een iets bovengemiddelde TFR. Ook nu nog kan Nederland als middenmoter worden getypeerd. Er zijn een aantal landen met beduidend hogere TFR's, zoals Frankrijk en Zweden. In een deel van de landen met een erg lage TFR in 2000 is deze inmiddels weer hersteld. Andere landen blijven laag, zoals Spanje, Italië en Polen. In deze landen worden ook nu nog gemiddeld zo'n 1,3 kinderen per vrouw geboren.

2.7.2 Periodevruchtbaarheid (TFR) in Europa

3. Discussie en conclusie

In dit artikel staat beschreven wat er sinds de eeuwwisseling is veranderd in de vruchtbaarheid van de bevolking van Nederland. Het aantal kinderen dat jaarlijks wordt geboren nam af in deze periode en ligt op dit moment op een vergelijkbaar niveau als in de jaren tachtig, toen een dieptepunt werd bereikt. Het lage aantal geboorten heeft vooral te maken met een kleiner aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd. De TFR, die corrigeert voor de leeftijdsopbouw, bleef lang stabiel of steeg zelfs licht, wat aangeeft dat vrouwen naar verhouding niet minder kinderen kregen. Na 2010 is ook de TFR echter gedaald. Nederlandse vrouwen krijgen op dit moment dus relatief weinig kinderen. Dit lijkt vooral te komen doordat jonge vrouwen het krijgen van kinderen verder zijn gaan uitstellen. De laatste drie jaar is de gemiddelde leeftijd waarop zij hun eerste kind krijgen met ruim een kwartaal opgeschoven. Vooral vrouwen met een migratieachtergrond, die een steeds groter deel uitmaken van de bevolking, beginnen nu later aan kinderen.

Er zijn een aantal mogelijke verklaringen voor dit verdere uitstel. Vrouwen volgen steeds vaker een hbo- of wo-opleiding. Hoogopgeleide vrouwen worden nog altijd op een latere leeftijd voor het eerst moeder dan laag opgeleide vrouwen. Daarnaast laat de vaste samenwoonrelatie tegenwoordig langer op zich wachten, voor veel mensen nog altijd een voorwaarde om aan kinderen te beginnen. De afgelopen jaren is het economische tij ook minder gunstig geweest, en dit heeft doorgaans een drukkend effect op het aantal kinderen dat wordt geboren. De arbeidsmarkt is in die periode verder geflexibiliseerd en deze ontwikkeling gaat ook nu nog door. Vrouwen met een flexibel arbeidscontract blijken een kleinere kans te hebben om de stap naar het moederschap te maken. En tot slot is het voor starters niet makkelijk om aan een betaalbare, geschikte woning te komen. Doordat het vruchtbaarheidsgedrag van vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond steeds meer is gaan lijken op dat van Nederlandse vrouwen, compenseert dit minder voor de daling in het aantal geboortes dan aan het begin van deze eeuw werd aangenomen.

Als het uitstel net zo verloopt als bij de geboorten in de periode 1965-1975 dan zullen de meeste vrouwen die nu uitstellen alsnog kinderen krijgen. De kinderwensen van jongvolwassenen zijn niet veranderd en in Nederland krijgen veel vrouwen hun kinderen op latere leeftijd alsnog. Onder oudere vrouwen is er ook veel minder sprake van uitstel. Vrouwen die net voorbij de vruchtbare leeftijd zijn, hebben nauwelijks minder kinderen gekregen dan de generaties voor hen en ook het aandeel kinderlozen is niet gestegen. Er wordt dan ook vanuit gegaan dat het gemiddelde aantal kinderen dat de huidige generaties vrouwen uiteindelijk krijgen op termijn weer in de buurt van de 1,75 zal liggen.

Literatuur

Alders, M. (2001). Alloctonenprognose 2000-2050: over tien jaar 2 miljoen alloctonen. Maandstatistiek van de Bevolking, 2001 (3) <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/0AB3A147-B27E-4C4B-96D0-078CD81802E9/0/b150103.pdf>

Beer, J. de. (2012). Crisis in de economie, crisis in de relatie- en gezinsvorming? Bevolkingstrends, 12 november 2012. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2012/46/crisis-in-de-economie-crisis-in-relatie-en-gezinsvorming->

Beets, G., E. Dourleijn, A. Liefbroer en K. Henkens (2001). De timing van het eerste kind in Nederland en Europa. NIDI, rapport no. 59. Den Haag. <https://nidi.nl/shared/content/output/reports/nidi-report-59.pdf>

Beets, G. (2007). Twee kinderen als norm. Bio-Wetenschappen en Maatschappij, Over Bevolking, nummer 3, 2007. Leiden.

Beets, G. en A. de Graaf (2015). Kinderwens stabiel; Geen trendbreuk in zicht. Demos 31(3), pp. 1-3

CBS (2012, 20 januari). Voortdurende prijsdaling koopwoningen. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2012/03/voortdurende-prijsdaling-koopwoningen>

CBS (2013, 15 juli). Geboorten gedaald tot niveau begin jaren tachtig. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2013/29/geboorten-gedaald-tot-niveau-begin-jaren-tachtig>

CBS (2014, 6 februari). In 2013 minder geboorten en huwelijken. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/06/in-2013-minder-geboorten-en-minder-huwelijken>

CBS (2015a). Twintigerspublicatie: relatievorming van twintigers, 5 maart 2015. Den Haag/Heerlen/Bonaire. <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2015/10/twintigerspublicatie>

CBS (2015b). Twintigerspublicatie: het werkende leven van twintigers, 5 maart 2015. Den Haag/Heerlen/Bonaire <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2015/10/twintigerspublicatie>

CBS (2016, 27 januari). Bevolking groeit vooral door immigratie. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/04/bevolking-groeit-vooral-door-immigratie>

CBS (2016, 23 mei). Ouders van ruim vier op de tien baby's niet getrouwd. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/21/ouders-van-ruim-vier-op-de-tien-baby-s-niet-getrouwd>

CBS (2016, 5 oktober). Meer vrouwen worden na hun 35ste moeder. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/40/meer-vrouwen-worden-na-hun-35ste-moeder>

CBS (2016, november). Jaarrapport Integratie 2016. Den Haag/Heerlen/Bonaire. <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2016/47/jaarrapport-integratie-2016>

CBS (2017, 3 januari). Bevolking in 2016 relatief sterk gegroeid. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/01/bevolking-in-2016-relatief-sterk-gegroeid>

CBS (2017, 9 maart). Huizenkopers worden steeds ouder. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/10/huizenkopers-worden-steeds-ouder>

CBS (2017, 24 maart). Nederland in 2016: Economisch overzicht Den Haag/Heerlen/Bonaire. <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2017/12/nederland-in-2016-een-economisch-overzicht>

CBS, (2017, 30 maart). Laagopgeleide mannen vaker kinderloos CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/13/laagopgeleide-mannen-vaker-kinderloos>

CBS (2017, 21 april). Grootste prijsstijgingen koopwoningen in 15 jaar CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/16/grootste-prijsstijging-koopwoningen-in-15-jaar>

CBS (2017, 12 mei). Een op de honderd moeders heeft meer dan vijf kinderen CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/19/een-op-de-honderd-moeders-heeft-meer-dan-vijf-kinderen>

CBS en TNO (2017, 12 juni). Dynamiek op de Nederlandse Arbeidsmarkt. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2017/24/dynamiek-op-de-nederlandse-arbeidsmarkt-2017>

Chkalova, K. en R. van Gaalen (2017). Flexibele arbeid en gevolgen voor relatie- en gezinsvorming; eindrapportage. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/39/flexibele-arbeid-en-relatie-en-gezinsvorming>

Duin, C. van (2009). Bevolkingsprognose 2008-2050: naar 17,5 miljoen inwoners. Bevolkingstrends, 1^e kwartaal 2009. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2009/13/bevolkingsprognose-2008-2050-naar-17-5-miljoen-inwoners>

Ekamper, P. en M. van Huis (2005). Verhuizingen en huishoudensveranderingen in Nederland: verschillen tussen COROP-regio's. Bevolkingstrends. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2005/09/verhuizingen-en-huishoudensveranderingen-in-Nederland-verschillen-tussen-corop-regio-s>

Fokkema, T., H. Valk, J. de Beer en C. van Duin (2008). The Netherlands: childbearing within the context of a 'Poldermodel' society. Demographic Research 19 (21): 743-794. <https://www.demographic-research.org/volumes/vol19/21/references.htm>

Gaalen, R. van (2014). Veranderingen in relatie- en gezinsvorming van Generatie X naar Y. Bevolkingstrends, 2014. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2014/31/veranderingen-in-relatie-en-gezinsvorming-van-generatie-x-naar-y>

Garssen, J. en Nicolaas (2006). Recente trend in de vruchtbaarheid van niet-westerse allochtone vrouwen. Bevolkingstrends, 2006 (1). <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2006/48/recente-trend-in-de-vruchtbaarheid-van-niet-westerse-allochtone-vrouwen>

Graaf, A. de (2011) Gezinnen in beweging. Bevolkingstrends 2011(2), pp 82-96. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2011/27/gezinnen-in-beweging>.

Graaf, A. de (2008). Vruchtbaarheid in de twintigste eeuw. Bevolkingstrends, 1^e kwartaal 2008. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2008/13/vruchtbaarheid-in-de-twintigste-eeuw>

Huis, M. van (2009). Ouder worden. In: Relatie- en gezinsvorming aan het begin van de 21^e eeuw, hoofdstuk 5. CBS, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

Huis, M. van (2013). Cohortvruchtbaarheid van niet-westers allochtone vrouwen. Bevolkingstrends, 2013. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2013/19/cohortvruchtbaarheid-van-niet-westers-allochtone-vrouwen>

Kooiman, N, en L. Stoeldraijer (2015). Twee kinderen, maar wanneer en met wie. Bevolkingstrends, 2015. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2015/07/twee-kinderen-maar-wanneer-en-met-wie>

Latten, J. en C. Mulder (2013). Partner relationships in the Netherlands: new manifestations of the Second Demographic Transition. GENUS, Journal of Population Sciences, volume 69, 2013.

Loozen, S., M. Pool en C. Harmsen (2014). In wat voor gezin worden kinderen geboren? Bevolkingstrends, 2014. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2014/23/in-wat-voor-gezin-worden-kinderen-geboren->

NVM (2017, 13 september). Huurwoning vaak geen alternatief voor starter op woningmarkt. Zie nu.nl <https://www.nu.nl/wonen/4920770/huurwoning-vaak-geen-alternatief-starter-woningmarkt.html>

Sobotka, T. (2008). The rising importance of migrants for childbearing in Europe. Demographic Research. Vil 19(9), pp 225-248.

Stoeldraijer, L. en J. Garssen (2011). Prognose van de bevolking naar herkomst, 2010-2060. Bevolkingstrends, 1e kwartaal 2011. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2011/13/prognose-van-de-bevolking-naar-herkomst-2010-2060>

Stoeldraijer, L., C. van Duin en C. Huisman (2016). Kernprognose 2016-2060: 18 miljoen inwoners in 2034 voorzien. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/50/kernprognose-2016-2060>

United Nations (2017). Database Statistical Data, Social Indicators, Health, Table 2c. Child-bearing. <https://unstats.un.org/unsd/demographic/products/socind/> (30 november 2017 geraadpleegd)

Wobma, E. en M. van Huis (2012). Vruchtbaarheid van mannen en vrouwen naar opleidingsniveau. Bevolkingstrends, 3e kwartaal 2012. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2012/37/vruchtbaarheid-van-mannen-en-vrouwen-naar-opleidingsniveau>

StatLine (2017). <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=71450NED&D1=0&D2=I&D3=12-21&D4=0%2c7-8%2c16-17&D5=0&D6=0&D7=6%2cI&HDR=T%2cG2%2cG4%2cG5&STB=G6%2cG1%2cG3&VW=T> (4 september 2017 geraadpleegd)

Technische toelichting

De cijfers in dit artikel zijn afkomstig van de Bevolkingsstatistiek. Deze geeft niet alleen informatie over de omvang en samenstelling van de bevolking, maar ook over veranderingen in de bevolking door geboorte, sterfte en migratie. De waarnemingen zijn gebaseerd op informatie die het CBS ontvangt uit de bevolkingsregisters van gemeenten. Bij elke geboorte is informatie aanwezig over de moeder en de vader van het kind, zoals de geboortedatum, burgerlijke staat en of er sprake is van een migratie-achtergrond. Daarnaast is er informatie over de rangorde van het kind ten opzichte van andere kinderen die de moeder heeft gekregen. In een aantal gevallen is extra informatie toegevoegd, bijvoorbeeld over het opleidingsniveau van de ouders. Geboorten worden doorgaans gerelateerd aan een risicopopulatie, in dit geval meestal het aantal vrouwen in de bevolking met dezelfde kenmerken als degenen die moeder zijn geworden.

Voor meer informatie over de Bevolkingsstatistiek zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/onderzoeksomschrijvingen/korte-onderzoeksbeschrijvingen/bevolkingsstatistiek>.

In dit artikel wordt gesproken over moeders met een eerste en tweedegeneratie migratieachtergrond. Bij het afbakenen van personen met een migratieachtergrond staat het geboorteland van de ouders centraal. Bij personen met een Nederlandse achtergrond zijn beide ouders in Nederland geboren. Bij personen met een migratieachtergrond is ten minste één ouder in het buitenland geboren. Iemand die zelf ook in het buitenland is geboren, behoort tot de eerste generatie, terwijl iemand van de tweede generatie in Nederland is geboren.

De indeling in laag-, middelbaar- en hoogopgeleid wordt als volgt gemaakt: Mensen met basisonderwijs, vmbo, de eerste 3 leerjaren van het havo/vwo of een opleiding op mbo-1-niveau vallen onder de laagopgeleiden. Middelbaaropgeleid omvat de bovenbouw van havo/vwo en beroepsopleidingen op niveau mbo-2, mbo-3 of mbo-4. Onder het hoogstbehaalde onderwijsniveau vallen hbo en wo.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2016–2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	Het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2014/'15–2016/'17	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2014/'15 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
CCN Creatie en visualisatie, Den Haag

Ontwerp
Edenspiekermann

Inlichtingen
Tel. 088 570 7070
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2017.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.